

BIBLIOTECA
Studii 3
PAISIANĂ

Valentina Pelin

OBȘTEA PAISIANĂ DIN VATRA NEMȚEANĂ PÂNĂ ÎN 1859

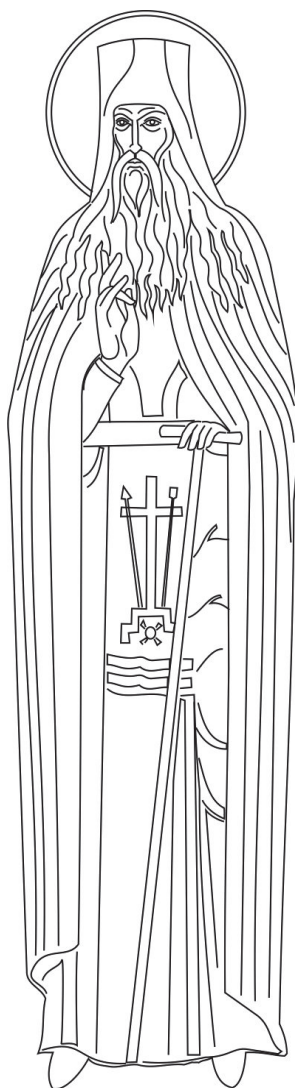
Documente și materiale

Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Andrei și Valentina Eșanu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2022

Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț
(1722-1794)

CUPRINS

Cuvânt înainte (<i>Andrei și Valentina Eșanu</i>)	9
---	---

Partea I.

Epoca postpaisiană la mănăstirile Neamț și Secu (evenimente și activități monahale)

1. Mărturii documentare despre stareții mănăstirilor Neamț și Secu care au urmat după preacuviosul stareț Paisie, între anii 1794 și 1859, adunate de duhovnicul Andronic	19
a) Istorie în scurt pentru Sfânta Monastire Neamțul <i>[Istoria Sfintelor monastiri Neamțul și Secul, adunată în scurt în anul 1857, martie în 20 zile]</i>	19
b) Stareții mănăstirilor Neamț și Secu (1794-1862) <i>[Istoria mănăstirilor Neamț și Secu scrisă de duhovnicul Andronic în anii 1875-1877]</i>	26
b.1.) Evenimente și mărturii documentare din <i>Istoria mănăstirilor Neamțul și Secul</i> . Cartea a șasea	26
b.2.) Istorie pentru sfintele monastiri Neamțul și Secul, care se află în prințipatul moldaviei și pentru toate lucrările formale a începerii zguduirii lor spre sfârâmăre. Cartea a șaptea	84
b.3.) Înainte cuvântare către cititor la această sfântă istorie a monastirii (<i>Istoria mănăstirilor Neamț și Secu</i> , Prefețele cărților I, VI, și VII)	238
b.4.) Înainte cuvântare către cetitori la această sfântă istorie a monastirii. Cartea a opta	241
2. Cuvinte și scrisori duhovnicești (1795-1853)	247

3. Prefețe de cărți tipărite după traduceri realizate în școala paisiană (1805-1819)	290
4. Regulamente exarhicești și arhiercești și acte domnești (1809-1859)	307
5. Anaforaua Mitropolitului Sofronie Miclescu către domnitorul Alexandru Ioan Cuza pentru secularizarea averilor mănăstirești (10 septembrie 1859)	375

Partea a II-a.

Evoluția personalului obștii nemțene (1796-1859)

Introducere (<i>Valentina Pelin</i>)	389
Obștea nemțeană după materiale statistice (epoca paisiană și postpaisiană)	403
I. [<i>Pomelnicul obștii starețului Paisie de la Neamț din 1796</i>]	403
Ia. [<i>Pomelnicul părinților răposați la 1796</i>]	420
II. <i>Condica părinților și fraților începători de la mănăstirile Neamț și Secu cu schiturile lor din 1837</i>	423
III. <i>Condica pentru toți monahii și frații noi începători din sfintele mănăstiri Neamțul și Secul la 1859</i>	450
III a. <i>Condica fraților începători de la Neamț la 1859</i>	604
Postfața duhovnicului Andronic de la Neamț	608
Indici la Partea a II-a:	
1. Indice alfabetic la <i>Pomelnicul</i> din 1796	615
2. Indice alfabetic la <i>Pomelnicul</i> din 1796 Ia	622
3. Indice alfabetic la <i>Condica</i> din 1837	623
4. Indice alfabetic la <i>Condica</i> din 1859	633
5. Indice de ierarhie monahală la <i>Condica</i> din 1859	648

6. Indice de vârstă al viețuitorilor la 1859	650
7. Indice geografic	654
8. Indice de nume general	663

Anexă

Obștea de maice de la schitul Varatic la 1811. Recensământ și documente ...	742
---	-----

Cuvânt înainte

Sfânta Mănăstire Neamț, cu hramul „Înălțarea Domnului” este una dintre cele mai vechi din întreaga lume românească. În ultima vreme este promovată părerea că aceasta ar fi ctitorie voievodală a lui Petru Mușat I (1375-1391), care a înălțat o biserică și chilii de lemn. Mănăstirea Neamț a apărut într-o perioadă de mari transformări și de rapidă extindere teritorială a voievodatului Moldovei, care se cristalizase cu câteva decenii mai înainte. Doar în trecut vom menționa că, în aceeași perioadă, pe aceste meleaguri a fost înălțată, de același voievod, Cetatea Neamțului, iar hotarele țării s-au extins până la Nistru, Dunăre și Marea Neagră. Prin efortul lui Petru Mușat are loc un intens proces de consolidare a Ortodoxiei pe meleagurile moldave, proces însoțit de cristalizarea instituțiilor centrale ecleziastice, cum ar fi Mitropolia, recunoscută pe la 1401 de Patriarhia ecumenică din Constantinopol, Episcopia de Rădăuți, precum și mai multe biserici pe la târguri și sate. Acestea din urmă fiind, de cele mai multe ori, ctitorii ale boierimii în plin proces de formare și afirmare. Datorită susținerii din partea voievodului și a înaltului cler format, se pare, în mediul Rusiei Haliciene, unde au fost hirotoniți și primii episcopi moldoveni Iosif și Meletie, se consolidează Mănăstirea Neamț nu numai ca centru ecleziastic, ci și de cultură, în care se înfiripă o școală de pregătire a clerului, un scriptoriu unde se copie cărți de slujbă și învățătură creștină ortodoxă.

Sfântul locaș de curând apărut s-a bucurat și de sprijinul lui Alexandru vodă cel Bun (1400-1432), care preia ștafeta și înzestrează Mănăstirea Neamț cu bogate danii (sate, iazuri cu pește, prisăci, mori ș.a.), înalță o biserică și un turn-clopotniță de zid, dar mai ales se îngrijește de activitatea cărturărească a călugărilor nemțeni. Or, nu întâmplător în această domnie își începe activitatea unul dintre cei mai mari copişti de manuscrise din întreaga istorie a Moldovei medievale, fiind vorba de celebrul artist și mănunchi de condei Gavril Uric, de la care au ajuns până în zilele noastre 19 codice datând din 1413-1449¹.

¹ Valentina Pelin, *Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV-XIX). Studii și texte*, Teză de doctor în Științe istorice, coord. Șt. Alexandru Duțu, Biblioteca Universității din București, 1997, pp. 57-59, 68-74. În manuscris la Biblioteca Centrală Universitară București. Lucrare apărută cu același titlu la Editura Doxologia, Iași, 2022.

Activitatea cărturărească a Mănăstirii Neamț este continuată și pe timpul domniei Sfântului Ștefan cel Mare (1457-1504), care vine cu alte importante danii, între care și Mănăstirea de la Vișnevăț de peste Prut cu domeniul ei². Pe lângă acestea, voievodul a înălțat la Neamț și o biserică mare și frumoasă, considerată sub aspect arhitectonic monumentul cel mai reprezentativ al epocii lui Ștefan cel Mare³. Dintre copiiștii nemțeni care activează în această perioadă, distingem figura altui celebru copist nemțean – Teodor Mărișescu.

Biserica Mănăstirii Neamț

Efortul cărturăresc al monahilor nemțeni a continuat până către sfârșitul epocii slavonismului cultural, dar în perioada imediat următoare, fiind vorba de sec. al XVII-lea primele decenii ale sec. al XVIII-lea, din cauza unor invazii străine, dar și drept urmare a lipsei de susținere din partea unor domni și mari boieri moldoveni, celebrul centru cultural și spiritual nemțean decade treptat și

² Mănăstirea Căpriană cu Schitul Condrița (secolul al XV-lea – începutul secolului al XXI-lea). Studii, documente și materiale, coord. A. Eșanu și G.H. Postică, Cartdidact, Chișinău, 2019, pp. 47-50.

³ Mircea Păcurariu, Neamț, în *Enciclopedia Ortodoxiei românești*, EIBMO, București, 2010, pp. 428-429.

ajunge în ruină⁴. Revitalizarea sfântului locaș nemțean este legată de stabilirea aici în 1779 a unui grup de monahi sub îndrumarea Sfântului Paisie Velicovski (1722-1794), care în scurtă vreme a reușit nu numai să renoveze mănăstirea, dar și să formeze o adevărată școală de traducători și copişti de manuscrise.

Biserica Mănăstirii Secu

Sub îndrumarea sa directă, la Neamț și Secu sunt aduse, mai ales de la Sfântul Munte Athos, numeroase originale în limba greacă ale Sfinților Părinți ai Bisericii Răsăritene, de pe care călugări bine instruiți în teologie și limbile elinească, română și slavonă au efectuat tălmăciri deosebit de calitative din tezaurul vechii literaturi isihaste. Însuși starețul Paisie a participat la această activitate cărturărească, încununată de întocmirea celebrei opere isihaste *Добротолубие* (Filocalia), care a văzut lumina tiparului la Moscova în 1793. Acest fenomen cultural care a fost apreciat drept o epocă de mare înflorire a școlii paisiene de traducere și copiere a servit drept obiect de studiu al regretatei cercetătoare de la Chișinău Valentina Pelin (1950-2006).

În aria de interese științifice ale Valentinei Pelin s-au aflat nu numai viața și activitatea cărturărească a Sfântului Paisie Velicovski după stabilirea sa la Neamț, a școlii sale de traducători până în 1794, cu întregul repertoriu de scrieri ale acestora, ci și probleme care țin de istoria, viața obștii monahale, componența numerică a acesteia după trecerea starețului la cele veșnice, până în pragul reformei secularizării proprietăților mănăstirești (1794-1859). Referitor la epoca paisiană, cercetătoarea a reușit să editeze o serie de studii dedicate efortului

⁴ Valentina Pelin, *Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV-XIX). Studii și texte*, Teză de doctor în Științe istorice, coord. Șt. Alexandru Duțu, Biblioteca Universității din București, 1997, pp. 167-215.

cărturăresc al starețului Paisie Velicikovski⁵ și contribuției monahilor-cărturari români la traduceri școlii acestuia⁶, să valorifice și să publice numeroase *Cuvinte și scrisori duhovnicești* ale aceluiasi mare sfânt cărturar nemțean⁷. Totodată, a elaborat și a susținut teza de doctor în istorie *Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV-XIX)*⁸, în care două mari capitole sunt dedicate activității cărturărești și de traduceri la Mănăstirea Neamț în epoca paisiană (1779-1794), iar către 2006 a definitivat studiul monografic *Paisianismul...*, care a fost editat postum⁹. Cât privește epoca postpaisiană (1794-1859), cercetătoarea a zămislit o altă lucrare, *Obștea paisiană din vatra nemțeană până în 1859*, care are în mare parte caracter documentar. Despre aceasta ne vorbește chiar sumarul schițat de Valentina Pelin, din care reiese clar să volumul în cauză are două părți distincte. Prima parte, pe care noi am intitulat-o *Epoca postpaisiană la mănăstirile Neamț și Secu (Evenimente și activități monahale)*, include 5 compartimente care reflectă în bună măsură calea parcursă de obștea paisiană timp de circa 70 de ani. Pentru a dezvălui această epocă, alcătuitoarea găsește de cuviință să aducă un șir de întinse fragmente preluate din *Istoria mănăstirilor Neamț și Secu* ale duhovnicului Andronic de la Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia, pe care

⁵ Valentina Pelin, *La correspondance du stareț Paisie du monastère de Neamțu (I)*, în *Revue des études sud-est européennes*, XXXI, 1993, nr. 3-4, București, pp. 397-411. *Idem*, *The correspondence of abbot Paisie from Neamts (Unpublished texts) (II)*, în *Revue des études sud-est européennes*, XXXII, 1994, nr. 1-2, București, pp. 73-81. *Idem*, *The correspondence of abbot Paisie from Neamts (III). Letter to Teodosie, archimandrite at the Sofronievo Hermitage*, în *Revue des études sud-est européennes*, XXXII, 1994, nr. 3-4, București, pp. 349-366.

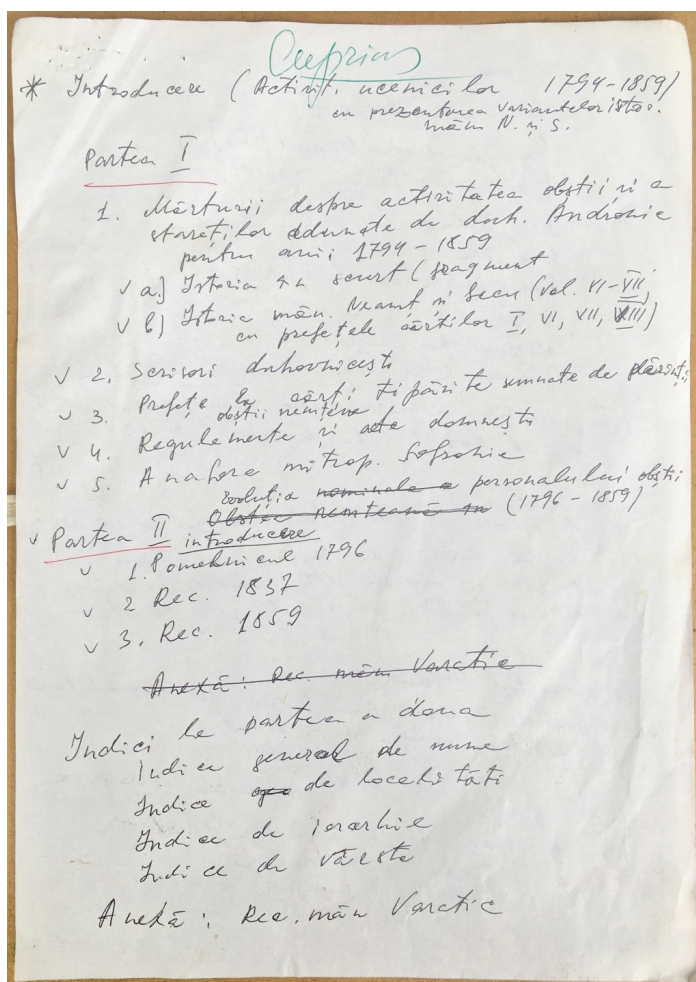
⁶ Valentina Pelin, *Contribuția cărturarilor români la traduceri școlii paisiene*, în vol. *Românii în reînnoirea isihastă*, Studii închinare Cuviosului Paisie de la Neamț la bicentenarul săvârșirii sale, 15 noiembrie 1994, coord. acad. Virgil Căndea, Iași, 1997, pp. 83-120

⁷ *Sfântul Paisie de la Neamț. Cuvinte și scrisori duhovnicești*. Selectate și traduse în limba română de Valentina Pelin. Cu o prefață de acad. Virgil Căndea. Vol. I, Ed. Cartea Moldovei, Chișinău, 1998, 216 p., și *Sfântul Paisie de la Neamț. Cuvinte și scrisori duhovnicești*. Publicate după traduceri vechi revăzute sau traduse pentru prima oară, cu note și comentarii de Valentina Pelin. Cu o prefață de acad. Virgil Căndea. Vol. II, Tipografia Centrală, Chișinău, 1999, 278 p. Ambele volume au fost republicate în 2010 la Editura Doxologia din Iași.

⁸ Valentina Pelin, *Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV-XIX). Studii și texte*, Teză de doctor în Științe istorice, coord. Șt. Alexandru Duțu, Biblioteca Universității din București, 1997. În manuscris la Biblioteca Centrală Universitară București, 412 p. [Editura Doxologia, Iași, 2022]

⁹ Valentina Pelin, *Paisianismul în contextul cultural și spiritual sud-est și est european (secolele XVIII-XIX)*, Ediție îngrijită și revăzută de acad. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu. Carte tipărită cu binecuvântarea IPSTeofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. În seria „Biblioteca Paisiană. Studii” nr. 1, Doxologia, Iași, 2017, 326 p.

Valentina Pelin îl consideră ucenic al școlii paisiene, *Cuvinte și scrisori* (15) ale altor ucenici nemțeni, unele *Prefețe la cărțile tipărite la Neamț* semnate de părinții obștii nemțene¹⁰, precum și o serie de documente istorice referitoare la obștea monahală de la Neamț, între care *Regulamentul Exarhului Gavriil Bănulescu-Bodoni* din 1809, *Anaforoava* mitropolitului Sofronie din 1859, extrase și acte care, luate împreună, întregesc în bună măsură atmosfera ce domina viața duhovnicească și culturală în conformitate cu învățăturile marelui înaintaș Paisie Velicickovski la o nouă etapă istorică.

Sumarul volumului olograf al Valentinei Pelin

¹⁰ La Mănăstirea Neamț a activat o tipografie în anii 1807-1863.

Conducându-ne după această schiță de plan, subsemnații au împreunat această parte cu cea de a doua, *Evoluția personalului obștii nemțene (1796-1859)*, în care Valentina Pelin vine cu un amplu studiu explicativ în care sunt caracterizate materialele compartimentului. În continuare în Partea a II-a, alcătuitoarea a introdus 5 materiale documentare, inclusiv: *Pomelnicul obștii starețului Paisie de la Neamț din 1796 [Pomelnicul obștii mănăstirilor Neamț și Secu din 1796]*, cu un adaos, *Pomelnicul părinților răposați la 1796*, ambele descoperite de Valentina Pelin în biblioteca Mănăstirii Neamț (B.M.N., mss. slave, nr. 282), materiale deosebit de valoroase din care aflăm de fapt informații despre obștea monahală de la Neamț și Secu pe care a adunat-o în jurul său starețul Paisie în anii 1763-1794; *Condica părinților și fraților începători de la mănăstirile Neamț și Secu cu schiturile lor din 1837*, material documentar descoperit și publicat de preotul Paul Mihail (*Obștea mănăstirilor Neamț și Secu în anul 1837*, în vol. *Românii în reînnoirea isihastă*. Studii închinare Cuviosului Paisie de la Neamț la bicentenarul săvârșirii sale (15 noiembrie 1794), Trinitas, Iași, 1997, pp. 149-190); și *Condica pentru toți monahii și frații noi începători din sfintele mănăstiri Neamțul și Secul la 1859*, cu un adaos, *Condica fraților începători de la Neamț la 1859*, liste care includ 1041 de părinți cu scurte informații biografice, preluate din Cartea a VIII-a, a *Istoriei Mănăstirilor Neamț și Secu* de duhovnicul Andronic (manuscris păstrat la Arhiva Națională a Republicii Moldova din Chișinău, Fondul Mănăstirii Noul Neamț 2119, inv 3, nr. 74 și nr. 75). La acestea, Valentina Pelin adaugă o *Postfață* în care numitul duhovnic vine cu explicații la acest din urmă document.

Aceste documente permit să ne facem o imagine mult mai clară despre evoluția numerică atât din timpul vieții starețului Paisie la Neamț și Secu (1779-1794), cât și a obștii paisiene după moartea acestuia, despre componența etnică a monahilor, despre obârșia, vârsta și meseriile unora dintre ei, fiind trase interesante concluzii. Aceste materiale documentare alcătuitoarea le înzestreaază cu mai mulți indici care înlesnesc orientarea în materie a cercetătorilor și tuturor cititorilor.

Dat fiind faptul că în urma transformărilor efectuate de Paisie Velickovski în obștea sa la Neamț a apărut o nouă mănăstire Varatic, după strămutarea unei așezări de maici situate între Neamț și Secu, în anexă la lucrarea de față este adus un set de documente istorice referitoare la Varatic, între care și un *Recensământ* al călugărițelor din 1811 (documente descoperite de aceeași Valentina Pelin în Arhiva Națională a Republicii Moldova).

Lucrarea de față reprezintă o întregire documentară la studiile monografice ale Valentinei Pelin *Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV-XIX)* și *Paisianismul în contextul cultural și spiritual sud-est și est*

european (secolele XVIII-XIX), întregire care permite să urmărim obștea paisiană de la stabilirea starețului la Neamț până în pragul reformelor de secularizare ale proprietăților mănăstirești ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

În totalitatea ei, această lucrare aduce mai multă lumină asupra unei epoci cultural-spirituale din istoria monahismului din Moldova, a obștii paisiene nemțene, în special, fiind vorba de perioada postpaisiană mai puțin cunoscută.

Andrei și Valentina EȘANU

1.

MĂRTURII DOCUMENTARE DESPRE STAREȚII MĂNĂSTIRILOR NEAMȚ ȘI SECU, CARE AU UR- MAT DUPĂ PREACUVIOSUL STAREȚ PAISIE, ÎN- TRE ANII 1794 ȘI 1859, ADUNATE DE DUHOVNICUL ANDRONIC

a) ISTORIE ÎN SCURT PENTRU SFÂNTA MONASTIRE NEAMȚUL

*[Istoria Sfintelor monastiri Neamțul și Secul, adunată în scurt
în anul 1857, martie în 20 zile (fragment, filele 1, 7-9^v)]*

De vreme ce nu au voit Bunul și mult Milostivul înduratul Domnul Dumnezeu cel Sfânt a să zidi și a să chivernisi sfintele dumnezeieștile lăcașuri cu alt mijloc, fără numai cu dăruirile și afierosirile pravoslavnicilor creștini și, fiindcă cei ce săvârșesc bunătățile cele de suflet folositoare și plăcute lui Dumnezeu nu numai în viața aceasta să laudă, ci și după a lor mutare de aici sufletele lor să învrednicesc a se odihni în lăcașurile dreptilor, pentru aceea noi aicea arătăm că și această sfântă monastire nu prin alt chip, ci numai prin ajutorul lui Dumnezeu, cu mila bine cinstitorilor patrioți și altor feliuri de fețe făcătoare de bine s-au întemeiat și de fieștecă, de la cel întâiu ctitor până în zilele noastre, după vremi, i s-au întărit drepturile ei, precum dau dovadă documentele, care după atâtea nenorociri și răskoale ce au fost în țara aceasta, încă se păstrează aici în monastire, din care și noi, lămurindu-ne încă și din tradiții vechi, facem istorisirea într-un acest chip [...].

[...] În vremea egumeniei acestuia [a ieromonahului Eftimie Cananău] s-a dat de către bine credinciosul domn Grigorie Ghica și de către tot sfatul mării sale sfânta monastire a Secului, cu moșii și cu tot venitul ei, pe seama preacuviosului părintelui nostru starețului **Paisie**, carele era venit din Sfântul Munte al Athonului și se afla stareț al monastirii Dragomirna până acum, ca să rămână în veci a soborului

sfinției sale această monastire, unde s-a așezat preacuviosul în anul 1775, octombrie 14, împreună cu cei trei sute cincizeci de frați, ucenici ai sfinției sale, pe care îi avea din Sfântul Munte și din monastirea Dragomirna. Și a petrecut acolo până în anul 1779, august în 14, atunci când, prin voia lui Dumnezeu, i s-a dat și sfânta monastire a Neamțului de către bine credinciosul domn Constantin Moruz și de către sfatul mării sale, și de către Preasfințitul mitropolit. Și așa a început preacuviosul a ocârmui, după darul cel dat lui de la Dumnezeu, cu dragoste și cu blândețe amândouă mănăstirile, ca un părinte iubitoriu de fii.

Însă s-a socotit de cuviință a se pune și aceasta aici. Fiindcă părintele nostru starețul Paisie, când a venit din monastirea Dragomirna, a găsit aproape de monastirea Secului, lângă Săscuța, satul Fagii, așijderea și când a venit din monastirea Secului în monastirea Neamțului, a găsit sat lângă monastire, pentru aceea sfinția sa, ca un mai înainte văzător ce era, a cunoscut că nu este cu puțință spre a se întemeia tagma monahicească întru aceste monastiri, având megiași pe mireni și femei, și copii, după cum se vede și până astăzi, ce întemeiere este pe la alte monastiri călugărești ce sunt prin sate mirenești. Și a pus toată silința de a mutat satul Fagii de lângă monastirea Secului lângă satul Vânătorii, așijderea și satul de lângă monastirea Neamțului l-a mutat la Timișești, pentru care se adeverește din porunca bine credinciosului domn Constantin Moruz, cea din anul 1780, ianuarie 19, în care se hotărăște ca numaidecât să se mute lăcuiitorii de aicea la Timișești, care s-au și mutat, precum se dovedește aceasta din mărturia lor și chizășia ce au dat-o monastirii la 1780, martie 2. Și așa, pentru această înțeleaptă iconomie a bunului păstor, se păzește și până acum soboarele întemeiate prin mult număr de frați adunați întru numele Domnului în aceste două monastiri și încă se va păzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin mijlocirile Preacuratei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria. Și prin mila și sprijinirea iubiților patrioți, cărora le este de mare laudă pentru această Sfântă Lavră, că se păzesc până acum întreagă, precum au întemeiat-o fericiții ctitori.

Deci la 1790 s-a făcut Preacuviosul părintele nostru starețul Paisie arhimandrit de preasfințitul mitropolit Chir Amvrosie și petrecându-și cealaltă rămășiță a vieții sale întru mari fapte bune, s-a mutat către Domnul în anul 1794, noiembrie 15, miercuri, la al unsprezecelea ceas din zi, viețuind de la nașterea sa 72 de ani.

Deci [după] mutarea către Domnul a Preacuviosului părintelui nostru starețului Paisie, cu unirea a tot soborul s-a ales și s-a pus stareț părintele **Sofronie**, care cu blagoslovenia preasfințitului mitropolit Iacov s-a făcut și arhimandrit de iubitorul de Dumnezeu episcopul Hușului Veniamin Costache, cel ce pe urmă a fost mitropolit multă vreme, care rânduială și până astăzi se păzește cu nestrămutare pentru toți stareții. Și acest stareț a fost foarte smerit și milostiv, însă la al șaselea

an al stăreției sale, din pricina bătrâneților slăbindu-i vederile și cunoscând el că se face sminteală soborului orbiciunea lui, au dat paretis de stăreție. Iar soborul a ales pe părintele **Doroteiu** stareț, care era mare și iscusit dascăl. Deci ocârmuind soborul doi ani și șase luni, s-a paretisit. Și în locul lui a pus soborul iarăși pe părintele **Sofronie** stareț, care, întru aceste două rânduri purtând cârma stăreției nouă ani, s-a mutat către Domnul în anul 1805, mai 3. Și în locul lui a ales soborul și a pus stareț pe părintele **Dositeiu**, care era om smerit, tare blând și mult sporit întru faptele cele bune. Deci, purtând cârma stăreției doi ani și opt luni, a dat paretis, voind să se liniștească. Și în locul lui a ales soborul și a pus stareț pe părintele **Ioan**.

Deci în vremea stăreției acestuia preasfințitul mitropolit Chir Veniamin Costache se afla paretisit de la scaun întru această monastire. Și tare mult era iubit de starețul și de sobor pentru smerenia și dragostea lui cea mare. Și toată cinstea îi da pentru ca să-l mângâie, și toate îi făcea după voia preasfinției sale. Și în vremea petrecerii sale aici, a făcut, cu a sa cheltuială, chilii cu două rânduri și paraclisul Adormirii Maicii Domnului, care chilii se numesc acum „Stăreția veche”. Iar când a mers iarăși la scaunul țării, preasfințitul mitropolit Veniamin a luat cu sine și vreo câțiva părinți din acest sobor pentru slujbele Sfintei Mitropolii. Și după ducerea preasfințitului mitropolit la scaun, netrecând multă vreme, s-a mutat din această viață părintele Ioan starețul, la 1812, decembrie 20, purtând cârma stăreției cinci ani. Iar în locul lui soborul a ales și a pus stareț pe părintele **Silvestru**, care era om foarte cuvios.

Deci în vremea stăreției sale, făcând schitul Urgoeștii, ce este pe moșia Nego-mireștii, în ținutul Tutuvii, spătareasa Safta, fiica lui Ioan Bogdan, l-a închinat Sfintei Monastiri Neamțului în anul 1816 și în diata sa pune înfricoșate blestemuri asupra oricui i-ar strica hotărârea ei.

Și purtând părintele Silvestru cârma stăreției până la 1818, martie 26, s-a mutat dintru această viață trecătoare, iar în locul lui s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț părintele **Ilarie**, care era om foarte procopsit în cele duhovnicești și în cele politicești.

Acesta s-a silit și a făcut chilii de piatră cu două rânduri înlăuntrul monastirii. Însă în vremea stăreției sale s-a întâmplat mare tulburare întru această țară din pricina volintirilor, care aveau război cu turcii și care nimic alta nu au isprăvit, ci, pe lângă necazul locuitorilor țării, au adus supărare și monastirilor călugărești, în care vreme s-au prefăcut cu totul în cenușă și Sfânta Monastirea Secului, unde au ars mulțime de odoare ctitorești și documente a[le] monastirilor și ale patrioților, iar în Monastirea Neamțului ținea părintele starețul Ilarie mulțime de turci zeloage, cărora le plătea pe toată ziua leafă îndestulată. Și atâta era de viteaz părintele Ilarie întru toate scârbele și întâmplările ce îi veneau, întrucât și singuri turcii se mirau

de înțelepciunea și bărbăția lui. Pentru că întru această vreme fugise și mitropolitul, și boierii mai toți din țară și rămăsese numai preasfințitul Meletie episcopul Hușului (cel ce în urmă a fost mitropolit), care împlinea și toate trebile Mitropoliei țării în acea vreme.

Deci, cu ajutorul lui Dumnezeu, liniștindu-se țara și punându-se domn bine credinciosul Ioan Sandu Sturza voievod, s-a silit părintele Ilarie și a isprăvit zidirile ce le-a început și a înălțat clopotnița, după cum se vede astăzi, făcând împreună și Paraclisul, întru care se prăznuiește Buna Vestire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Mariei. Și în sfârșit, a împlinit împrejur înlăuntrul monastirii chilii cu două rânduri, după forma celor ce sunt făcute mai înainte de preasfințitul mitropolit Veniamin în anul 1809. Apoi s-a apucat și de monastirea Secului, ca să o înnoiască, hotărând a face chilii de piatră, iar nu de lemn, după cum se făcuse întâiu, și tot după planul celor din monastirea Neamțului, cu două rânduri. Însă nu au putut-o isprăvi, pentru că din multele supărări ce i se întâmplase, se îmbolnăvisese foarte tare la stomah. Și după multe scârbe și dureri ce a pățimit în vremea acelei răzmeriți, a trecut la viața cea fără durere și nesfârșită în anul 1823, noiembrie 23, iar în locul lui s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț părintele **Dometian**.

Acesta era foarte ascuțit la minte și vrednic de a stăpâni, arătându-se foarte cu milostivire către tot soborul și silindu-se a fi întru toate îndestulare în monastire. Și încă s-a silit de a făcut și Monastirea Secului mai întocmai cu a Neamțului. Și la 1826 a zidit biserica Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe pe locul unde a fost întâiu zidită biserica Înălțării, despre care am arătat mai pe larg la locul cuviincios, și a zugrăvit peste tot biserica mare, făcându-i și catapeteasmă nouă și acoperind-o. Și în scurt să zic, multe lucruri bune a făcut acest stareț pentru monastire și pentru sobor, și după multe ostenele, după sânguința sa, a mers să-și ia răsplătire de la Domnul, în anul 1834, octombrie 4, la 9 ceasuri din noapte. Și în locul lui s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț părintele **Neonil**, care era rudenie cu starețul Ilarie și care întru toate supărările ce pățimea starețul în vremea turcilor nu se putea a nu pătimi și părintele Neonil împreună.

Deci în vremea stăreției sale iarăși nu a putut scăpa de supărări pentru că la 1835, ianuarie 11, dintr-o întâmplare neprevăzută a ars toată Monastirea Secului și așa mari supărări i s-au pricinuit. Și se silea ziua și noaptea ca s-o întemeieze la loc, însă, negătind-o bine, a fost silit din oarecare împrejurări întru același an de a făcut paret de stăreție la 12 noiembrie. Și în locul lui s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț părintele **Mardarie**, care era om foarte sporit în cele duhovnicești, iar cele politicești nici își pune mintea a le ști. Și pentru aceea s-a rânduit, cu învoirea preasfințitului mitropolit, ca să se facă Decasterie în monastire, spre a pune acei

decasterioți la cale toate trebile monastirii înlăuntru și pe afară, însă nimic nu erau învoiți a hotărî fără știrea starețului. Și așa, întru acest chip, a purtat cărma stăreției părintele Mardarie de la 1835, noiembrie 12, până la 1838, aprilie 10, când, atunci, dând paret, s-a pus iarăși **Neonil** stareț. Însă acum mai multe supărări a pățimit din pricina acelor decasterioți, care nicidecum nu vroiau a-i da ascultare, și așa, după multe clevetiri [ale] lor, a fost scos din stăreție și surghiunit la monastirea Slatina, în anul 1840, decembrie 27. Iar în locul lui s-a pus stareț iarăși părintele **Mardarie**, care mai purtând cărma stăreției până la luna lui mai, în 15, a acestuiași an, s-a mutat către Domnul. Și în locul lui s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț de însuși preasfințitul mitropolit Veniamin părintele **Venedict**, care și mai înainte de a fi stareț a făcut multe lucruri bune întru amândouă monastirile acestea și a întemeiat sfântul schit Sihla, făcând acolo biserica Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul și chilii pentru șederea părinților.

Iar după ce s-a pus stareț, îndată a trimis de au adus pe părintele starețul Neonil de la Vorona, unde se mutase de la monastirea Slatina, și pe toți câți se aflau surghiuniți pe aiurea din clevetirile acelei decasterii, care dicasterie s-a desființat prin hrisovul și așezământul cel dat monastirii de către bine credinciosul domn Mihail Grigoriu Sturza voievod în anul 1843, mai 4, nr. 175, după rugămintea soborului. Și îndată după acest hrisov părintele Venedict a dat paret de stăreție, iar în locul lui s-a ales cu toată bucuria și dragostea de către tot soborul și s-a pus stareț iarăși părintele **Neonil**, la 1843, iunie 19.

Deci cum a intrat stareț a treia oară, s-a silit și a gătit bolnița ce era începută de la vale de odaia monastirii. Însă nici acum nu a scăpat de supărări, pentru că la 1844, martie 30, iarăși a ars Monastirea Secului. Și nu s-a putut afla din ce pricină, decât aceasta este știut că mult a cheltuit până ce a văzut-o în starea în care se află astăzi. Apoi s-a apucat și a făcut altă bolniță, mai aproape, din dos de monastire, și mutând bătrânii acolo, a prefăcut-o în tipografie, făcând și o mașină pentru tipărit cărți, care face mult folos.

Iar în 1847 s-a stârnit holeră în țara aceasta și primprejur, foarte cumplită, care a urmat până în anul 1848. Și în vremea aceasta boierii din Iași și de pe la alte orașe fugeau pe unde puteau, iar cei mai mulți, împreună cu familiile și cu copiii lor, au venit la Monastirea Neamțului și la a Secului, și la schitul Vovidenia și la Pocrov. Și pe toți i-a întâmpinat monastirea cu a sa cheltuială întru toate, necruțând nimic, numai să-i împace, iar Maica Domnului făcea minuni, căci unii veneau loviți de holeră, iar aici, sub Acoperământul Maicii lui Dumnezeu, orișicare a scăpat. În câtă vreme au șezut până s-a răcorit holera, nici unul nu a murit de această boală.

Între acestea, întâmplându-se o revoluție în părțile Ungariei și aflându-se venite pentru pază în țările acestea oști rossienești, generalul adiutantu Alexandru Nicolae

Liders a cercetat acest sfânt dumnezeiesc lăcaș în anul 1849, decembrie 9, căruia făcându-i-se cuviincioasă întâmpinare de către monastire, pe urmă, după ducerea sa, i-a rămas nemuritoare pomenire ca unui om împărătesc. Căci prin mijlocirea sa, s-a milostivit marele împărat al Rusiei, Nicolae, și a hărăzit din cabinetul măriei sale acestor monastiri, drept semn de înalta bună voință a sa către clirosul Bisericii Moldaviei, patru lăzi cu veșminte bisericesti: două pentru monastirea Neamțului și două pentru Monastirea Secului, care s-au trimis aici de către d[omnul] ministru trebilor din afară.

Apoi, la 1849, mazilindu-se Înălțimea Sa, Mihail Sturza, s-a pus domn Țării Moldaviei Grigore Alexandru Ghica voievod, care cu milostivire, precum și ceilalți domni, căutând spre aceste sfinte dumnezeiești lăcașuri, le-a hărăzit un hrisov în anul 1850, mai 27, cu nr. 659, foarte întăritor celui din 1843, mai 4, nr. 175, în care, între altele, la sfârșit hotărăște așa: „Deci așa precum hrisovul acesta a fost și este până astăzi pentru aceste Dumnezeiești Lavre un îndemn de bună rânduială și de propășire în cele duhovnicești și materiale, o piatră de multă mântuire la timp de vifore grele, și precum în el se vede sprijinul viitorului acestor monastiri, ca unul ce păstrează dreptățile ctitorești și înțeleptele rânduieli ale fericitului stareț Paisie, domnia noastră, pe aceste temeiuri, și în privirea în scris cererii ce ne-a făcut preacuviosul arhimandrit Neonil starețul Sfintelor Monastiri Neamțul și Secul, dimpreună cu întreg soborul, prin hrisovul de față, întărim toate cele cuprinse în hrisovul antecesorului nostru domn Mihail Grigoriu Sturza voievod din 1843, mai în 4, spre păstrare[a] neatârării și a bunei rânduieli în aceste Dumnezeiești Lavre”. Și urmează întăririle după rânduială.

Apoi s-a silit părintele starețul și a zidit spitalul, împreună cu biserica Sfântului Marelui Mucenic Dimitrie în Târgul Neamțului. Și pentru ca să fie monastirea sigură în viitor a nu mai face altă shoală [școală], a zidit spre folosul tinerimilor lăcuitorști aproape de spital o shoală, pentru care a cerut de a întărit-o cu hrisov bine credinciosul domn Grigore Ghica în anul 1853, august 22, nr. 75.

Acestea și altele multe îmbunătățiri făcând părintele Neonil, s-a mutat din această viață la 1853, octombrie 16. Iar în locul sfinției sale s-a ales de către tot soborul și s-a pus stareț părintele **Natanail**.

Acesta mai înainte de a se pune stareț a făcut prin sânguința sa multe lucruri bune în monastire, iar acum, fiind stareț și țara nefiind în liniște din pricina oștirilor ce se aflau în ea, nu a putut face ceva însemnat fără numai că cu multă cheltuială a monastirii a adus din Rossia o Evanghelie ferecată frumos și un sfânt potir cu tot tacâmul lui, iarăși frumos lucrat, și a făcut strana această nouă pentru sfânta icoană cea făcătoare de minuni a Maicii Domnului și alte lucruri mai mici, iar la 1855, februarie 24, paretindu-se de stăreție din porunca Ocârmuirii.

Cele ce s-au lucrat de atunci și până la 1856, iulie 10, pentru aceste sfinte monastiri, noi, ca cele ce nicicum nu au privit spre întărirea și folosul soborului și ca cele ce bine sunt cunoscute de înalta Ocârmuire Politicească și Bisericească, am socotit de prisos să se mai istorisească aici.

Însă deși certând ne-a certat Domnul, dar morții nu ne-a dat, pentru că, prin mila și înțeleapta punere la cale a înaltului Guvern și a preasfințitului Mitropolit, împreună și a iubitorilor de Dumnezeu arhieriei ai țării, care pururea se silesc pentru binele și întemeierea iubitei patrii, s-a trimis aici, la fața locului, o înaltă comisie politicească și bisericească, în care foarte cu mare luare aminte și cu frica lui Dumnezeu lucrând cinstitele fețe, care au fost rânduite, și cunoscându-se nevinovăția soborului, s-a hotărât de către înaltul Guvern și de către preasfințitul Mitropolit, ca însuși soborul să-și aleagă povățuitor, după așezământul monastirii. Și așa, sobornicește s-a ales și s-a pus stareț părintele **Gherasim**, la 1856, septembrie 1.

Deci acesta, fiindcă din tinerețe și până acum a fost pururea în ascultările obștii, având pe seama sa cele mai de căpetenie slujbe și cunoscând bine în ce stare i s-au încredințat aceste sfinte monastiri, care departe se află de starea lor cea mai dinainte. Între altele, multe păgubiri ce au pățimit monastirile acestea, au văzut că sunt foarte împovărate și prin două hrisoave domnești, unul din anul 1855, sub nr. 3016 (sau 3061) și altul din anul 1856, sub nr. 1274, care era pentru shoala din monastire și pentru internatul din Târgul Neamțului. Și privind și la hotărârile fericitilor ctitori, înzestrătorii acestor monastiri, care numai pomeniri și rugăciuni pentru dâșii și pentru toți pravoslavnicii creștini poruncesc să se facă neîncetat, fără a mai zice că iartă pe călugări de acele hotărâri, foarte s-au îngrozit de această mare sarcină ce i s-a pus, căci din pricina neajungerii banilor, nici pomenirile fericitilor ctitori nu se pot săvârși cu toată îndestularea, precum cer ei, nici ținerea bisericilor și a soborului nu poate să ajungă deplin spre lauda lui Dumnezeu din pricina lipsei celor de nevoie. Toate acestea și cele asemenea luându-le în băgare de seamă, cu multă smerenie și cu lacrimi împreună cu tot soborul, a rugat pe preasfințitul Mitropolit și pe înaltul Guvern de s-au milostivit asupra acestor monastiri și, prin hrisovul din anul 1856, noiembrie 29, sub nr. 34, au hotărât să rămână în totul nelucrătoare acele două hrisoave arătate mai sus, regularisind lămurit prin acesta cum să se urmeze.